

LAKATOS-BAKÓ MELINDA

A MÁJUSFA TASNÁD KÖRNYÉKÉN

1. A tavasz érkezését, a meleg győzelmét s ezzel a termő időszak beköszöntését az emberek világszerte mindenütt, minden időben örömmel várták és különféle módon ünnepelték. A két Szent György-nap: a „magyar” április 24-e és a régi naptár szerinti „román” május 5-e, valamint a köztük helyet foglaló május 1. Erdélyben is a szertartásos és vidám közösségi szokásokban s a hozzájuk fűződő mágikus eljárásokban és hiedelmekben leggazdagabb jeles napok közé tartozott. Ekkorára fejezték be a tavaszi munkák nehezét, a szántás-vetést; ekkor szervezték a közös nyájakat és csordákat, fogadták hozzájuk a pásztorokat, határpásztorokat; ezekben a napokban hajtották ki első ízben az állatokat a legelőre; a falukéivel körülbarázdálták a határt és a réteket közösen körülarkolták.

A nehezebb tavaszi munkák befejeztével, valamint az állatoknak az istállóból való kibocsátásával átmenetileg megapadt a földműves ember dolga és gondja: kezdődött a kevesebb elfoglaltságú, társaséletre, udvarlásra, lakodalomtartásra, ünneplésre jobban ráérő, sokféle zöldfarsangnak is nevezett májusi időszak.¹ Ekkor alkalom nyílt a szerelmi vonzalom és a házassági szándék egyezményes jelek szerinti, jelképes és nyilvános kifejezésére is, ennek egyik hagyományos módja pedig a májusfa állítása.

A szokás természetesen nemcsak Tasnádra és környékére korlátozódik, sőt régiségénél és általános jellegénél fogva korokat és népeket köt össze egymással. Németh Imre összefoglalása szerint a májusfa „a természet újjászületésének szimbóluma, az ifjúság tavaszi szokásainak Európa-szerte ismert szimbolikus kelléke... A májusfa állításának napja a magyar nyelvterület legnagyobb részén május elseje, de történeti és friss adatok szerint a nyelvterület északi és nyugati részén pünkösd napján is állítottak... A 15. századtól kezdődően szólnak forrásaink májusfa állításáról, a szokás azonban bizonyosan régibb. A májusfa sudár, a törzsén gallyaitól megtisztított, hegyén lombos fa vagy szép növésű ág. A legények éjszaka vágják ki az erdől, és hajnalra állították fel a helyi szokásnak megfelelően minden lányos ház elé együttesen, vagy mindenki a maga szeretője háza elé... A májusfát szalagokkal, zsebkendőkkel, virágokkal, teli üveg borral, hímes tojással stb. díszítették föl, mielőtt a földbe beásták, vagy a kapufélfára, kútágásra felszögezték volna... A fa kivágása, hazaszállítása inkább titokban történt éjszaka, hajnali feldíszítése is inkább a legénybanda közös, bizalmas feladata volt. A reggelre díszelgő májusfa kiállítása, nagysága stb. számos helyen szokásos magyarázatra adott okot: ki kinek udvarol, kinek állítottak szebb fát, kinek a májusfáját csúfitotta el reggelre a haragosa stb.”²

Arra a kérdésre, hogy a májusfa állítása mióta szokásos, Tasnád környékén kivétel nélkül mindenütt olyasféle válaszokat adnak, hogy „amióta a világ világ”. A szokás eredete és története nyilvánvalóan itt is a régmúlt kódéba vész, annál pontosabban fölmérhető viszont mai

helyzete, illetőleg fokozatos, majd rohamos elmaradásának folyamata. Az alábbi kimutatás a század elejétől napjainkig négy időszakban követi Tasnád környéki gyűjtőterületemen a májusfa állításának szokását. A kimutatásban a + jel a szokás általános vagy legalábbis gyakori voltát, az X a ritkulását és ritkaságát, a – pedig teljes hiányát mutatja:

Helységek	1914 előtt	1919–1944 között	1945–1975 között	Napjainkban
Ákos	+	+	+	–
Alsószopor	+	+	X	–
Bogdánd	+	+	+	+
Cégény	+	+	X	–
Csög	+	+	X	–
Dobra	+	+	+	–
Érkörös	+	+	X	–
Érszakácsi	+	+	X	X
Érszodoró	+	+	X	–
Krasznamihályfalva	+	+	X	–
Magyarcsaholy	+	+	+	+
Malomszeg	+	X	–	–
Nántú	+	+	+	–
Pele	+	+	X	–
Peleszarvad	+	+	–	–
Szilágypér	+	+	X	–
Szódemeter	+	+	X	–
Tasnád	+	+	X	–
Tasnádszántó	+	+	+	X
Tasnádszarvad	+	+	+	–
Újnémet	+	+	X	–

A kimutatás szerint Tasnádon és környékén még századunk 60-as éveiben is eléggé gyakori volt a májusfa állítása. A szokás ily késői fennmaradása a nagyvárosoktól távoli, a forgalmas útvonalokon is kivüleső, agrárjellegű vidék hagyományörző mivoltával magyarázható. A környék földművelő-állattenyésztő lakossága szinte korunkig önálló maradt. Csak a mezőgazdasági termelészövetkezetek megalakulását követő 50-es, 60-as évtizedben, valamint Tasnád, e régi mezőváros (a XIV. századtól oppidum) korszerű ipari fejlesztésével, majd a 70-es években várossá nyilvánításával indult meg a környező lakosság korábbi életformájának rohamos átalakulása. A környék falvaiból kerül ki mind a tasnádi, mind a nagykárolyi újabb üzemekhez a szükséges munkaerő. Megkezdődött itt is az ingázás, és a szakmunkás-képzéssel egyidőben mind több fiatal költözik városra. Mind e változások hatással voltak a lakosság egész élet-, gondolkodás- és viselkedésmódjára.

Mivel azonban az 50-es évekig a környékeliek általában még falujuk határán túl is alig jártak, legfőnnebb a tasnádi nagyvásárokat és üzleteket keresték fel, a ma élő idősebbek még a korábbi zártabb közösségekben, a nemzedékek hosszú során át örökölt szokások, hagyományos érintkezési formák és kifejezésmódok tiszteletében nevelkedtek. Így maradt itt fenn napjainkig a májusfaállítás szokásának ismerete, részint gyakorlata is.

2. Tasnádon és környékén a legény már jóval május 1. előtt kiszemelt magának az erdőben, a mezőn, esetleg a szőlőben egy szép virágzó fiatal fát. A virágnak fehérnek kellett lennie, hogy a leány szüzi tisz-

taságát jelképezze. A választott fa legtöbbször *cseresznye*-, *meggy*- vagy *vadkörtefa*, de ezeknél is kedveltebb volt a ritkán előforduló fűrtös virágú, illatos erdei *májusfa* (madármeggyfa). Május elsejére virradóan a legény elment a fáért, kivágta, a vállán hazahozta, s miután a mellékágakat levagdalta róla, a koronáját pedig szép kerekre formálta, zsebkendővel, fejkendővel, színes szalagokkal díszítette. A díszítésben segíthettek a szülei meg nagyobb leánytestvérei is, különösen akkor, ha nekik is tetszett a választott leány. Éjfél után a legény a leány házához lopakodott, s a fát a kapufélfára vagy melléje, a kerítésre kötözte. Ha a fa nagy volt, a kapufélfá mellé gödröt ásott, abba állította, majd a fal mellett a földet ledöngölte.

A *faállítás* után az *éjjelizene* következett. Tasnádon a legények közösen zenészeket fogadtak, mégpedig egy *hegedűst*, egy *kontrást* vagy *brácsást*, egy *cimbalmost* és egy *bőgőst*: ezek alkottak egy *cigánybandát*. Sorba vették mindenik legény választottját, odaálltak együtt a leány ablaka alá, ahol a májusfaállító legény muzsikaszó mellett énekelt. Ha „nem volt hangja”, valamelyik zenész énekelt helyette, vagy csak muzsikáltak. A 30-as években az éjjelizenét rendszerint a *Szeretnék május éjszakáján* kezdetű műdallal, ritkábban az *Akácós úttal* kezdték. Ha a leány az éjjelizenét *elfogadta*, az ablak mögött egymás után három gyufaszálat gyújtott. Ilyenkor nem szokott kijönni, sem a legény bemenni hozzája, viszont már korán reggel kijött, hogy megnézze a májusfát. Ha tetszett neki a legény, a fát viszontszerelme jeléül a helyén hagyta, ha nem, akkor *ledobta*.

A Tasnád körüli falvakban – Tasnádszántó, Érkörös, Érszodoró, Pele, Tasnádszarvad, Érszakácsi, Krasznamihályfalva és Szilágypér – a szokás ehhez hasonló volt. A legény szintén maga ment a fáért és hozta haza, Périben azonban fehér virágú *borostyánt* (oltott orgonát) is állítottak, ha a törzse eléggé magas volt és a koronáját ki lehetett alakítani.

A fát általában krepp-papírból vágott szalagokkal díszítették, de ha a legény komolyan udvarolt, ajándékként selyemszalagot, zsebkendőt és fejkendőt, esetleg üveg kölnivizet és édességet is kötött reá. A *gyűrűs menyasszonynak*, még komolyabb ajándék illet: szalagok és zsebkendők helyett ruha, szoknya, blúz, üveg likőr is. Az ilyen fát aztán éjszaka a legény subába öltözve, hosszú bottal, megbújva őrizte. Meleg és száraz időben befeküdt a sánca, máskor a híd alá rejtőzött, s a bottal a kezére ütött annak, aki a fájához akart nyúlni. Az őrzésre különösen akkor volt szükség, ha a leánynak más legény is udvarolt, aki letéphette, földre dobhatta és eltaposhatta a fát.

Tasnádszántón a májusfaállító legény énekét egykor csak társai kísérték harmonikával és szájmuзикával. A második világháború után kezdtek itt is cigányzenészt fogadni: Bani Palit és Kálmánt, vagy a Dankó-dinasztia valamelyik tagját Tasnádról.

Érszakácsiban utcánként mentek a legények a leányos házakhoz. Orgonafát, májusfát vagy vadkörtefát állítottak. Ezeknek csak a viráguk volt az ékességük, nem kötöttek reá sem díszet, sem ajándékot. Az éjjelizenét egy hallgatóval kezdték, majd a leány vagy a fiú kedvenc dalával folytatták, harmadiknak pedig egy *ropogóst* húztak. Nem cigányok muzsikáltak, hanem maguk a legények, vagy helybéli parasztze-

nészek, mert itt nagyon sokan játszanak hegedűn, és ma is sok a jó cimbalmos.

Érkőrösön csak *szeretős* leánynak állítottak májusfát, s a legény erre ajándékként kizárólag zsebkendőt vagy fejkendőt kötött. Az éjjelizenét fogadott cigánybanda húzta. Híres helyi muzsikus cigányok kerültek ki a Varga, Lakatos és Szécsi családból. Itt az éjjelizenét a *Jártam ablakid alatt* kezdetű népszerű műdallal kezdték.

Tasnádszarvodon a fiúk minden leányos ház elé állítottak májusfát: szintén valamilyen virágos fát vagy *puszpángot*, éjjelizene azonban csak a nagyleánynak járt. A cigánybandát Tasnádról hozatták; a legkedveltebb primásnak itt Koszta Dezső számított.

A már dombos határú Ákoson a legények együtt mentek ki éjszaka az erdőbe és segítettek egymásnak a fa hazaszállításában. „A szerelem nagysága szerint” ki-ki egy-egy szép sudár *nyárfát* vágott; ha ez túl nagy lett volna, csak *meglopta*, vagyis csak a tetejét vágta le. Törzsét otthon legallyazta, koronáját szép gömbölyűre nyeste, majd szalagokkal, kendőkkel díszítette és a tövét a leány kapuja mellé, a földbe ásta. Itt is őriznie kellett, nehogy valamelyik vetélytársa vagy haragosa *megcsúfolja*.

A fák felállítása után az ákosi legények a muzsikus cigányokkal sorba vették a leányos házakat, és mindenütt az a legény énekelt, aki a májusfát állította. Ha nem volt hangja, a falu legjobb énekes legényével énekeltetett, de ő is ott állott mellette. Nagy versengés folyt azért, hogy melyik leánynál kezdjék az éjjelizenét. A cigánybanda leginkább az *első legényre* hallgatott, de a pénz is számított: ahhoz mentek előbb, aki többet fizetett. Az első legény és a jómódú legények éjjelizenéje után a többi legény megegyezés szerint sorba vette az utcákat, és mindenki énekelt a maga szeretője ablaka alatt. A leány itt is három szál gyufa fellobbantásával jelezte, hogy elfogadja az udvarlást. Egyikük-másikuk az égő gyufaszállal *kiírta* a sötét ablakra, hogy *szeretlek*. Az éjjelizene általában a *Szeretnék május éjszakáján* kezdetű műdallal indult, a leány kedvenc dalával folytatódott, majd a leány apjának kedvenc nótáját is illet elhúzatni.

Krasznamihályfalván is *nyárfát* vagy *sugármagas jegenyefát* állítottak májusfának. Színes szalagokkal díszítették, majd a kapufélfához kötötték, s alája tették az ajándékot. Az ilyen fát szintén őrizni kellett. Éjjelizenét is adtak: cigánybandát fogadtak, s az akkoriban népszerű műdalokat húzatták. Mindig az *Akácós úttal* kezdték, de a folytatást már a legény *parancsolta*. Itt nem ropogóssal, hanem műdallal fejezték be.

Bogdándon májusfaként leggyakrabban *gyertyánfát* állítottak, de kedvelték a virágos vadkörtefát is. A *virtusosabb* legények azt is megtették, hogy egy-egy szép virágos cseresznye- vagy meggyfát loptak a leánynak. Az ilyeneket a *falubíró* szigorúan megbüntette, de a közvélemény e „szerelmi áldozatot” *eréjességnek* minősítette. A fát semmivel sem díszítették. Ha nem került leveles gyertyán, sem virágos fa, egy-egy *karfafaközbe* (vagyis a tornácoszlopok közé) *borostyánfüzért* kötöttek. Az éjjelizenét helybeli muzsikusok szolgáltatták: Nagy-Pál László, Doba Mihály, Dull-Szabó József, Bede György és Bede Béla. Századunk-

ban a repertoárt már itt is a műdalok alkották; gyakori volt közöttük a *Valamikor fehér rózsá volt az én virágom* és a *Májusnak szép éjszakáján, orgonanyíláskor*. Egy-egy leányért versengve gyakran megtörtént, hogy a korábban állított májusfákat ellopták a később induló legények; ezért a legény ott aludt a leányos ház tornácán, amíg a gazda fel nem ébredt. A szegényebb leányoknak nemigen állítottak májusfát, s a szegényebb legény muzsikust sem tudott fogadni, ezért csak maga énekelt, vagy meghívta egypár jóhangú barátját *segíteni*. Az éjjelizene után a leány egymás után három szál gyufát gyújtott; ennek elmaradása kossarat jelentett. Az is megtörtént, hogy ő gyújtott volna, de szülei nem engedték, mert nem tetszett nekik a fiú vagy annak családja.

A Szilágyság peremén elhelyezkedő Dobrán és Nántún egy kissé különböztek e szokások. A legények együtt mentek az erdőre s közösen vágták ki a kiszemelt szép gyertyánfákat, majd több lovasszekérrel együtt is hozták haza. Koronájukat a szekér derekába kötötték, hogy szállítás közben a lombjuk meg ne sérüljön, s törzsüket a földön vontatták. A faluban mindenik legény levette a szekérről a maga fáját és hazavitte. Azután *maskurának* öltözve (kifordított bundában, arcukon fejkendővel vagy fejükre húzott harisnyával, a szem és a száj helyén kivágott nyílással) bejárták a falu *kiskertjeit*, vagyis a házak előtti virágoskerteket, és virágot szedtek: általában *sárga violát*, hisz ez Dobrán minden kiskertben akadt. A virágokat jó sűrűn a gyertyánfa ágaira kötötték, főleg akkor, ha az még kevésbé volt kilevelezve. Színes papírszalagokkal is díszítették, s mindig kötöttek rá zsebkendőt, fejkendőt, édességet és *rózsavizet* is. Az éjjelizene csak a fűvószenekar működése idején divott.

Amint láttuk, mindenik helységben olyan májusfát állítottak, amilyenből az éghajlatnak és a domborzati viszonyoknak megfelelően a legtöbb és legszebb termett. A fa általában aznap estig díszítette a kaput; akkor a leány minden ceremónia nélkül leszedte. Talán egyedüli kivétel Tasnádszántó, ahol az utóbbi években a legények mind nagyobb meg nagyobb, cifrán felszalagozott fiatal gyümölcsfákkal kedveskednek a leányoknak; ezek nem egy, hanem három napig pompáznak a házak előtt.

Azt is láttuk, hogy a vizsgált területen a májusfa állítását kísérő, illetőleg követő éjjelizenében ma már nyoma sincs valamilyen alkalomhoz kötött, jellegzetes májusfaállító dalnak; a repertoárban a cigányzenével kísért műdalok, hallgatók uralkodnak. Említettük, hogy Tasnádszántón a két világháború között a legények cigányzene kísérete nélkül, csak maguk énekeltek, de az akkori repertoárból is csak egyetlen műdal emléke maradt meg: *Nem megmondtam, Kati, gyere ki!*

Látszólag más irányba mutat az a dal, amelyet Tasnádon párosítóként találtunk:

*Hallottátok ennek hírét,
Horváth Jóska legénységét:
Késsel faragja a májfát,
Meg ne hallják kopogását.*

Teszi-veszi a vállára.

Viszi Bözsi ablakára.

– Kelj fel, Bözsi, itt a májfa,

Kendőt kössél a nyakába.

E párosító szövegéből („Késsel faragja a májfát”) arra lehetne következtetni, hogy Tasnádon és környékén egykor talán a májusfa állítását kísérő dal lehetett, azonban a Magyar Népzene Tárának a jeles napok költészetét összesítő kötetében³ sem ennek, sem semmiféle más – májusfaállító éneknek nincs nyoma. Annál gyakoribb viszont a párosítók sorában,⁴ feltűnő azonban, hogy eddigi változatait kivétel nélkül tőlünk távol: Békés, Heves, Nógrád, Pest és Zala vidékén találták meg. Vajon Tasnád környékén is honos lett volna, vagy pedig az idézett változatot a felsorolt területek valamelyikén tanulta és onnan hozta magával valaki? Erre a kérdésre csak további gyűjtések és adatok alapján lehetne válaszolni.

3. Dömötör Tekla a nemzetközi meg a magyar szakirodalom alapján a szokások egész sorozatával igazolta, hogy „zöldág-hordással, fácska-állítással más tavaszi ünnepeken, főleg húsvétkor is találkozunk”.⁵ Valóban, a májusfaállítás Tasnád környékén is csak egyik változata a zöldágazásnak.

Tasnád, Tasnádszántó, Cégény és Nántú XVIII. században települt katolikus lakóinak szokása volt, hogy virágvasárnapján a templomban barkaágakat szenteltettek. Ezeket a rügyező-virágzó ágakat otthon a ház ereszébe tűzték, abban a hitben, hogy azok a házat megvédik a villámcsapástól. Ezenkívül nehéz idő jöttén egy ágacskáját égetve próbálták elűzni vihart.

Ugyancsak a katolikus falvak szokása volt, hogy az Úr napjára virradó hajnalban a legények az erdőből köris- vagy cseresznyefaágakat hoztak, a templom köré lombsátrakat állítottak, s ezeket a leányok virágfüzerekkel díszítették. A lombsátrakból letépett ágacskát az istálló gerendájába tűzték, mert azt hitték, hogy az ág megvédi a tehenet a tejelvívő boszorkányoktól. Ha az ággal a tehenet megcsapkodták, ugyancsak a régiek hite szerint, nem állt bele a kórság, ha pedig a kisgyermek párnája alá tették, a gyermeket a *szemmel verés* ellen biztosították.

A Tasnád környéki román lakosságú falvakban hasonló hiedelmeket fűztek a vadrózsaághoz. Szent György napján a gazda rügyező vagy virágzó vadrózsaágakat vágott, ezeket a kiskapu két oldalára tűzte, a kapu fölött összekötötte, s ahol találkoztak, oda egy kis virágkoszorút erősített. Ezenkívül a nagykapura, valamint a lakóház és az istálló ablakaira is tűzött vadrózsaágakat, azért, hogy ezzel megvédje a telket, a ház lakóit és az állatokat a rontástól. Az istálló ablakába helyezett tövises rózság az egykori hiedelem szerint a boszorkányokat megakadályozta abban, hogy elvigyék a tehen tejét. Szödemeteren és Malomszegen meg is locsolták a kapu mellé állított rózságot, azért, hogy miként a vadrózsaágban a nedvek bőségesen buzognak, ugyanúgy a ház lakóinak elete is termékenyebb és bőségesebb legyen. Hasonló hiedelem táplálta azt a szokást is, hogy ugyancsak Szent György napján a férfiak a kútból húzott vízzel öntözték meg az asszonyokat és leányokat.

Tasnádon és környékén a románok a lakodalmi zászlót és vőfélybotot szintén színes szalagokkal, virággal és zöld gallyal ékesítik, a lakodalmas házat és udvart pedig fiatal fákkal tűzdelik tele. A régiek ezt a szokást nemcsak dísznek minősítették: hittek abban, hogy megvédi őket a rossztól, és termékenységet, gyarapodást hoz a házra. A Szilágy-ság peremén, Dobrán és Bogdándon a lakodalmas ház díszé a gyertyánfa.

Református helységekben konfirmáláskor, amidőn a gyermek nagylegényi, illetőleg nagyleányi sorba lép, a cintermet felzöldágazzák és az úrasztalára friss virágból fonnak koszorút.

A zöldágazás teljesen elvilágiasodott változataként az iskolai évszázó ünnepségekre az iskolába vezető utat, a kaput, az iskolát, a tantermeket és a padokat bükk-, cser- vagy gyertyánfaágakkal díszítik.

A sződemeteri és érkőrösi románok a fiatal halott sírhantja mellé fiatal fát ültetnek.

A tavaszi zöld ág, a fiatal fa tehát az embert egész életében végigkíséri és mindenik életfordulójánál jelen van a bölcsőtől az ifjúvá avatás és párválasztás mozzanatain át a páros életet intézményesítő lakodalomig, majd a fiatal halott lakodalmáig: a temetésig.

4. A zöld ág, illetve a májusfa állítása, mint analógiás varázslás, egykor a tavaszi megújulást, a növény- és állatvilág gyarapodását, a mindkét nembeli ifjúság érettségét és párosodásuk termékenységét kívánta segíteni. A későbbiek folyamán a zöld ág vagy fiatal fa állítása, más vidékekhez hasonlóan, Tasnád környékén is mindinkább az ifjúság életéhez kapcsolódó, a legények és leányok egymáshoz való közeledését példázó tavaszi szokássá alakult.

A májusfa a nemszöbéli közlés egyik sajátos csoportjába: a párosodás szándékát kifejező szerelmi ajándékok sorába⁶ tartozik. A Tasnád környéki falvak egykor zárt közösségeket alkottak, s így az emberek jól ismerték egymást: tudták kinek-kinek anyagi helyzetét, a családok szokásait, a családtagok jó és rossz tulajdonságait, esetleges erkölcsi botlásait, s így előre látták, hogy egymástól mit várhatnak. Ezért a szülők életismereteiknél fogva helyénvalónak találták, hogy beleszóljanak alig fölserdült, tapasztalatlan gyermekeik élettársának megválasztásába. Amikor a fiú legénysorba lépett, a kiválasztott leánynak szánt ajándékok elkészítésében többnyire a család, pl. az anya is részt vett. Az udvarló legény Dobrán, Bogdándon először *hímes guzsajt*, majd később *mángorlót*, *sujkot*, *kapatisztítót* s esetleg más apró fonó-szövő és használati tárgyat készített és ajándékozott szeretőjének. A guzsalyt karácsonyra készítette, valójában azonban a régi, január 6-i karácsonyt követő szombaton adta át a leánynak. A legény anyja – a fia által óhajtott kapcsolattal való egyetértés jeleként – a guzsalyt fent csokorba szedett, hosszában gombokkal díszített piros szalaggal szépen felszalagozta, rákötött *egy tépés* (hat fő) kendert, s ebbe két orsót is tűzött. A legény az így elkészített ajándékot este adta át a leánynak.⁷

Az ilyesféle ajándék, beleértve a májusfa állítását is, szerelmi vallomás, illetve a párválasztási szándék kifejezése volt. Elfogadása a leány részéről a vonzalom viszonzását jelentette, s így a fiú és a leány egymás iránti elkötelezettségének a közösség által is ismert egyezményes, nyil-

vános jegye lett. A májusfa tehát a „beszédés” szerelmi ajándékok sorába tartozik.

Tasnád környékén arra a kérdésre, hogy kinek állítottak májusfát, a szokásos felelet így hangzik: „Annak, akinek a szív diktálta.” A fa nagy méreteivel és díszével a legény szerelmének „nagyságát” kívánta jelképezni. Komoly szándékát a legény még külön ajándékokkal (zsebkendő, fejkendő, édesség, esetleg üveg bor) jelezte, házassági szándékát pedig úgy bizonygatta, hogy ruhát, szoknyát, drága fejkendőt is aggatott a fára. Szerelme jelzéseként a májusfa állítása után éjjelizenét adott vagy adatott a választott leánynak.

De a leány is vissza tudott jelezni. Az elfogadás első jele, hogy reggel nem „dobta le” a fát, hanem ott hagyta, ahol kapta. További jelként a fára aggatott ajándékokat megtartotta, vagyis viselte, és nem ajándékozta tovább. Bogdándon az a leány, aki a májusfát szívesen fogadta, a május első vasárnapja előtti szombat este a legény kalapjának *galandjába* (szalagjába) muskátlit dugott egy *lapuval*, a bokréta mögé pedig egy rozmaringszálat húzott. Magyarcsaholyban az éjjelizene közben gyújtott három szál gyufának külön-külön jelentést tulajdonítottak. Az első szál meggyújtása azt jelentette, hogy a leány hallotta a zenét, nem alszik; a második, hogy elfogadja és örül az ajándéknak meg a zenének; a harmadik, hogy ő is szereti a legényt.

Ha az ablak sötét maradt, ez bárki számára érthető módon a visszautasítást jelentette. De az is visszautasításnak számított, ha a leány az ajándékba kapott két zsebkendő közül az egyiket nem küldte vissza kihímezve, vagy ha elajándékozta, s a rózsavizet leánytestvéreinek vagy barátnőinek adta.

Az elsőbbségért is folyt a versengés: mindenik legény arra törekedett, hogy az ő szeretőjének legyen a legszebb fája, hiszen ez kettejük társadalmi értékét is növelte a közösség szemében. Szép és gazdag leánynak több legény is szívesen állított volna májusfát.

Magyarcsaholyban a májusfa fő helye a tornác első oszlopa volt. Vigyázni kellett rá, hogy valamelyik vetélytárs az éjszaka leple alatt nehogy leoldja és a második oszlopra kösse. Itt történt, hogy a májusfát őrző legény az istálló küszöbén ülve elaludt. Később érkező vetélytársa egy hirtelen mozdulattal az ajtót kinyitotta, az alvót az istállóba lökte s az ajtót kívülről rázárta. Annak májusfáját a második, a magáét az első oszlopra erősítette, s ő ült oda örködni. Reggel diadalmasan engedte szabadon pórul járt vetélytársát.

Nemcsak a szerelem jelei ékeskedtek a házak előtt, hanem a leértékelés, a megvetés jelei is. Általános szokás volt, hogy a vénleányok kapufélfájára, kerítésére a legények együttesen száraz vagy tövises ágat kötöttek, mert a sok válogatás vagy rossz viselkedésük miatt pártában maradtak és elszáradtak. Dobrán a *büszke* (gögös) leányok májusfájára egy-egy megsértett legény bosszúból tüskét, tüskés ágakat rakott, vagy csepűvel „díszítette” a májusfát. Krasznamihályfalván a megsértett legény *kukoricaízikkal* (szár) tűzdelte tele a gögös leány kerítését. Tasnádon egy híres *rossz* (rosszféle) leány kapujára száraz fát kötöttek, s mindenik ágacskájára egy-egy murkot erősítettek, így jelezve megvetésüket azért, mert sok férfit járat magához. E nyilvános megszégyenítés miatt a leány családostul elköltözött Tasnádról. Tasnádszántón a legé-

nyek egy ugyancsak rosszféle leány iránti megvetésüket úgy fejezték ki, hogy májusfájára üres konzervdobozokat kötöttek, így jelezve, hogy üresnek, értéktelennek tartják. Az is megtörtént, hogy döglött tyúkokat és döglött békákat aggattak a rosszféle leányok fájára. Az ilyen megszégyenítés a legénybanda közös műve, illetőleg ítelete szokott lenni. Érszakácsiban túskebokrokat kötöttek össze és záptojásokkal rakta tele, így jelképezve, hogy már megzárult az, akinek szánták. Tasnádszarvodon az egyik haragos legény kóbor macskákat szedett össze, és májusi éjjelizene helyett a leány ablaka alatt a zsákba kötött macskákat nyávogtatta. Tasnádszántón a szomorúságot, illetőleg azt a figyelmeztetést, hogy „fogsz te még utánam sírni”, egy-egy legény úgy jelezte, hogy virágos fa helyett szomorúfüzet állított a leány kapujába.

Néha egy-egy legény a szerelmi sérelemért különös leleményességgel állott bosszút. Így pl. Magyarcsaholyban egy fiatal leány *megesett*: öreg sánta ember *csinálta fel* (ejtette teherbe), hogy feleségül vehesse. Csalódott szeretője egy szépen felszalagozott, magas jegenyefát állított a kapujába, de annak tetejébe a falu legvásottabb suhancával egy 10 m-es rudat szereltetett föl, a rúdon egy degeszre kitömött kecskegidával, nyakában tábla a következő felirattal:

*Nem várta meg Márton-napot,
Mert a bak már reákapott.*

A leány családja csak akkor vette észre ezt a csúfságot, amikor már az egész falu nevetett rajtuk. Ugyanitt egyik módos család büszke és rátarti leányát úgy szégyenítették meg, hogy május 1-re egy kitömött kecskegidabőrt állítottak a gazda istállójának ajtajába, majd a kecskepásztort megfizették, hogy virradatkor addig kürtöljön a kapu előtt, amíg a gazda ki nem jön. A pásztor így is tett, s a szakadatlan túlkölésre elősiető, méltatlankodó nagygazdának megmutatta az istálló ajtajában a „szegény ember tehenét”. A családon aztán rajta is maradt a *Kecske* ragadványnév.

Föltehető, hogy a kecskével való *csúfságolás* a kecskének az európai hitvilágban eredetileg erotikus, megtermékenyítő szerepével kapcsolatos, csak míg a téli napforduló körüli kecske- vagy turkajásban sokfelé máig megmaradt eredeti mágikus jelentése, a Tasnád környéki gyakorlatban a kecske a női erotika visszásságát kigúnyoló jelképpé vált.

JEGYZETEK

¹ Bővebben Kós Károly: *Hagyomány és anyagi élet*. Korunk XXXIII(1974). 748, 752 (745–753), és *Vechi forme de muncă agricolă în câteva sate din jurul Clujului*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965–1967. Cluj 1969. 227–235 (227–245). és a mellékelt grafikon.

² *Magyar néprajzi lexikon*, III. Bp. 1980. 506–507. Az alapvető művek bibliográfiájával. Ezekhez még Bálint Sándor: *Ünnepi kalendárium*. Bp. 1977. I. 329–333. és 412–413. A részlettanulmányokat Sándor István összesítette eddig megjelent könyvészeti köteteinek *Május 1.* címszava alatt: *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1850–1870*. Bp. 1977. 726; *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945–1954*. Uo. 1965. 241; *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1955–1960*. Uo. 1971. 404.

³ A Magyar Népzene Tára, II. *Jeles napok*. Bp. 1953.

⁴ A Magyar Népzene Tára, IV. *Párosítók*. Bp. 1959. 895, 897: a *Dalszövegek mutatójában a Hallottátok-e már hírét* (és vált.), illetőleg *Ki hallotta annak hírét* (és vált.).

⁵ Dömötör Tekla: *Naptári ünnepek – népi színjátszás*. Bp. 1964. 133.

⁶ Összefoglalóan K. Csilléry Klára: *A szerelmi ajándék a magyar parasztságnál*. Ethn. LXXXVII(1976). 103–130.

⁷ Kós Károly: *Szerelem és halál a szilágysági népművészetben = Népelet és néphagyomány*. Tíz tanulmány. Buk. 1972. 210 (209–237).